

Ненад С. Милошевић

ПОСЛЕДОВАЊЕ ПАНИХИДЕ

Скupu последовања дневног круга богослужења у византијском литургијском типу припада и последовање *панихиде* или *панихис* (παννυχίς). Јелинска реч *παννυχίς* могла би се превести као *свеноћна* (служба). На основу нашег, српског поимања литургичких термина — тај би нас наслов у оригиналу (панихида) најпре подсећао на заупокојену службу (парастос), коју налазимо у Триоду у суботу месопусну или у Пентгикостару у суботу пред Педесетницу, као и у штампаним молитвословима (требницима). У преведеној варијанти — *свеноћно* — та реч могла би се схватити само као свеноћно бденије. Овде је, међутим, реч о посебном последовању дневног круга које се служило увече након вечерња, и то по правилима азматског (певаног, парохијског) типика. Иако нисмо пронашли задовољавајуће тумачење значења назива овог последовања, које је најкраћа служба азматског типика, чини нам се логичним да назив потиче од наменског карактера, то јест литургијског смисла самог последовања. Служба која се пева на почетку ноћи и која је једина у дневном кругу предвиђена не да *шраје* сву ноћ, већ да *моли* *живено* *покрива* ноћни период, дакле *сву ноћ*, названа је свеноћном (παννυχίς).¹ Уосталом, то се назире и из садржине свештеничких молитава: *Боже, Ти који ђримаш несано и нейрестіано славословје ... ђрими од нас ноћно хвалојојање; ... даруј нам да нам у бодростіи и разборіишостіи душе ђрође сва ова ноћ, нама који шичекујемо дан Хрисіа Твога ... да нас не би зайшекао како лежимо или усіаване*. Дакле, није реч о служби која се протеже на читаву ноћ (свеноћном бденију — ἀγρουπνία), већ о молитви за читаву ноћ — панихиди (παννυχίδα).

Према тврдњама Симеона Солунског, панихида се првобитно служила свакодневно,² док је касније служење ограничено на неке празнике и Ча-

¹ Слично је и са осталим последовањима дневног круга: јутрењем, треће-шестим, вечерњом итд.

² Симеон Солунски, *Διάλογος κατὰ πασῶν τῶν αἰρέσεων καὶ περὶ ... τῶν ἱερῶν τελετῶν τε καὶ μυστηρίων πάντων τῆς Ἐκκλησίας*, TMZ, PG 155, 625B.

сни пост,³ а у позном периоду свело се само на прву седмицу Велике четрдесетнице. Предвиђено време за савршавање панихиде били су први ноћни часови, тако да је у парохијама она заузимала место монашког повечерја. Делимичан међусобни утицај та два последовања — панихиде и повечерја — може се препознати у томе што су им 90. псалом и песма *Безилојноје јеситество* заједнички.⁴

Најстарији помен панихиде налазимо у чувеном Барберинском молитвослову (Cod. Barberini gr. 336, с краја VIII века).⁵ На странама 119^r–123^v тог молитвослова налази се скупина од пет свештеничких молитава подведених под први наслов *Εὐχὴ ἑσπερινὴ ἀντιφώνου α' τῆς παννυχίδος*, то јест *Молитва вечерња првог антифона панихиде*, и то три молитве антифона, молитва отпуста и главопреклона молитва. Схематски приказано, то изгледа овако:

— *Молитва вечерња првог антифона панихиде:*

Ми који смо се током данашњега дана...

— *Молитва другог антифона:*

Тебе вечно и незалазну светлост...

— *Молитва трећег антифона:*

Боже, Ти који примаш несано и непрестано славословље...

— *Молитва ојшустиа четвртог:*

Владико сведржитељу, непостижни...

— *И ђакон говори* Главе наше, *јереј се моли:*

Господе Боже наш, управи срца наша...

На основу оног што је изложено у Барберинском рукопису, а без других података о ђаконским молитвама (јектенијама), упутствима типика и другим елементима последовања, реконструкција панихиде не би била могућа. Дру-

³ Из Типика Велике цркве (Часног крста 40, из X века) сазнајемо којим се празницима и великопосним данима савршавала панихида. То су: Вознесење Господње, недеља пред Педесетницу и Педесетница, затим Начало индикта, Рођење Богородице, Воздвижење Часнога крста, 18. децембар (храмовна слава Богородице у Халкопратији), 23. децембар (храмовна слава Свете Софије), Божић, Богојављење, Благовести, 11. мај (јубилеј оснивања града), Свети апостоли Петар и Павле, 16. јул (Оци Халкидонског сабора), Преображење, Успење Богородице, 16. август (успомена на избављење града од Агарена), цела прва седмица Великог поста, субота пете седмице поста, Цвети и сви дани Страсне седмице (cf. J. Mateos, *Le Typicon de la Grande Eglise II*, *Orientalia Christiana Analecta* 166, Roma 1963, 311, и M. Arranz, *Как молились Богу древние византийцы*, Ленинград 1979, 196).

⁴ Деведесетим псалмом, уосталом, започиње и заупокојена панихида (парастос). Вероватно се канон усопших, који је прописан у Триоду за сваки петак након вечерња, у периоду када је утицај монашког типика на азматски био појачан у парохијама комбиновао са панихидом, па је касније, када се издвојио и преобразио у парастос, задржао претходни назив — панихиде за усопше.

⁵ *L'Euclologio Barberini gr. 336*, ed. S. Parenti, E. Velkovska, Roma 1995.

ги молитвослови који садрже последовање панихиде⁶ не пружају ништа више података од Барберинског рукописа. Из рукописних типика Велике цркве (Часног крста 40 из X века и Дрезденског A104 из XI века) и описа панихиде прве седмице поста Симеона Солунског⁷ добија се много више података.

Одредбе Типика Велике цркве (Дрезденски 104A):

„(Последовање панихиде прве седмице поста)

Патријарх улази на споредна врата олтара и моли се, а архијакон говори: *Благослови, владико*, затим патријарх возглашава: *Благословено царство*, и почиње: *Који живи* (Пс 90)... Потом ђакон говори синапти (јектенију) 1. молитве панихиде: *Ми који смо се ѿкоком*. И пошто патријарх сатвори возглас, започиње доместик прве (седмице): *Ка Госјоду, кад ме снађе*, и тропар, глас 5, *Као милосрдан, Госјоде, сажали се* (Пс 119)... *Слава, и ниђе*, исто и периси (понављање тропара). Затим синапти (јектенија) и молитва 2. После возгласа започиње доместик друге (седмице), са леве стране на глас 6, *Подигох очи; Двери милосрђа* ... потом синапти (јектенија) и антифон 3, глас 6: *Обрадовах се онима који ми рекоше; Помилуј нас, Госјоде*... Периси се не говори, већ одмах 50 (псалам) са: *Милосјиви Госјоде, ѿмилуј ме*. (Треба знати да на почетку првог антифона ... патријарх узима кадионицу и кади унаоколо свету трапезу ... цео храм унаоколо и народ ... и улази у олтар...) А када се оконча 50 (псалам), појац говори прокимен: *Госјод ће дајти народу своме*... Архијакон: *Госјоду се ѿмолимо*. Патријарх: *Јер си свети, Боже наш*. Потом: *Све што дише*. Затим Еванђеље по Луки (Лк 21 8–26). (А на возгласу Еванђеља упућује мир, ако је патријарх, а ако није, онда јереј који чита Еванђеље на амвону.) Након отпуста Еванђеља одмах: *Бесћелесна ѿприрода, потом: Госјоде, ѿмилуј* (четрдесет пута), затим возглас, главопреклоњење и отпуст.⁸

Опис Симеона Солунског:

„О Панихиди прве седмице Свете четрдесетнице.

Након заамвоне молитве прве седмице јереј благосиља појца, а ако је присутан архијереј, онда он. И појац поје одмах: *Који живи у ѿмоћи*. А је-

⁶ То су: Синајски 956, Синајски 958, Лењинградски 226 из X века, Севастијанов 474 из X–XI века, Синајски 959, Дрезденски A104, Париски (Coislin) 213 из XI века, Пантелџмонски атонски 162, Синајски 961, Синајски 962 из XI–XII века, Часног крста 43 из 1122, Ватикански (Ottob.) 344 из 1177, Ватикански 1970, Париски (Coislin) 214 из XII века; Грогаферата Gb XIV, Ватикански (Ottob.) 434 из XIII века, Александријске патријаршије 149. 104 (94) из XIV века, Пантократоров атонски 149 из XV века и Велике лавре атонске Ω 129 из 1522. Нешто више података добијамо из Дрезденског 104 и Часног крста 43 — упутства о поретку — и Александријске патријаршије 149. 104 (94) — подаци који се односе на хор.

⁷ Симеон Солунски, *op. cit.*, 660A–661C.

⁸ А. Дмитриевски, *Древнѣише патријарше типикони*, Киев 1907, 330–334. V. Mateos, *op. cit.*, 204–208, и Арранц, *op. cit.*, 194–195.

реј, изговоривши молитву, у скевофилакиону употребљава Светињу. На *Слава, и ниње*. Бива синапти (јектенија) и возглашава: *Јер њеби љриличи*, а појац први антифон: *Ка Госјоду, кад ме снађе невоља*, са рефреном: *Као милосрдан, Госјоде...* Јереј пак говори молитву првог антифона. Након *Слава, и ниње*, и периси (поновљеног рефрена) јереј поново чини мали синапти (јектенију) и возглашава: *Јер се освети и љрослави*. И леви хор други антифон: *Теби, Госјоде, уздигох душу моју* (Пс 24),⁹ са рефреном: *Двери милосрђа ...* јереј говори молитву другог антифона: *Тебе, вечну и незалазну светилости*, а придодаје и друге две молитве: *Боже, Ти који љримаши несано и нељресљано славословље*, и *Владико сведржшљелу, нељосљшжни*. Након *Слава, и ниње* и периси (поновљеног рефрена) јереј изговара мали синапти (јектенију) и возглашава: *Јер си благ*. И пева се трећи антифон: *Обрадовах се онима који ми рекоше*, са *Помилуј нас, Госјоде, љомилуј нас*. Тада и јереј, држећи упаљену свећу и кадионицу, кади прво жртвеник, потом храм и народ, по древном обичају. А ако је присутан љјакон, он држи свећу идући испред јереја. Након *Слава, и ниње ...* одмах појац додаје 50. псалам: *Помилуј ме, Боже*, на сваком стиху говорећи: *Милосљиви Госјоде, љомилуј ме...* Потом љјакон: *Госјоду се љомолимо*. Јереј: *Јер си свети*. И појци: *Све шљшо дише*. И Еванђеље чита први међу јерејима на амвону. И одмах се поје *Бесљелесна љрирода...* И у наставку и гласно појац: *Госјоде, љомилуј*, возглашава трипут; и сви се надовезују певајући то исто. А јереј говори тајно молитву главопреклоњења: *Госјоде Боже наш, уљрави срца наша*. А након *Госјоде љомилуј*, љјакон: *Још се молимо да се услиши*. И поново трипут *Госјоде, љомилуј*. И јереј: *Услиши нас...* Потом: *Нека је име Госјодње благословено...* бива раздавање антидора и отпуст.¹⁰

Као што се види из описа Симеона Солунског, панихида је у позном времену свог постојања била спојена са Литургијом пређеосвећених дарова. Почињала је након заамвоне молитве, а тек по њеном окончању следило је *Нека је име Госјодње благословено* и раздавање антидора. У поређењу са осталим сведочанствима, нарочито оним из Типика Велике цркве, код Симеона је још очито одступање у самом поретку панихиде при читању молитве другог антифона, на коју се надовезују молитва трећег антифона и молитва отпуста.

И, коначно, поредак изложен у Типику Велике цркве и Симеонов опис панихиде омогућили су ученом професору Солунског универзитета Јовану

⁹ Од свих познатих сведочанстава једино Симеон у опису панихиде не наводи 120. псалам за други антифон, већ псалам 24. По професору Фундулису, највероватније је да је Свети Симеон помешао та два псалма због сличног почетка. V. J. Фундулис, *Παννυχίς*, Солун 1977².

¹⁰ Симеон Солунски, *op. cit.*, 660A–661B.

Фундулису да *йокуша*, како сам каже, да реконструише последовање панихиде у оној форми како се она служила прве седмице Великог поста.¹¹

У овом нашем, српском издању држали смо се поретка Фундулисове реконструкције,¹² са изменом излагања антифона, чије псалме излажемо у целости, како је то уосталом и била првобитна пракса, а уз назначену познију праксу — само по четири стиха. Што се пак тиче могућности служења панихиде изван прве седмице поста, не би требало да постоје већи проблеми, а поредак је исти као овај, с тим што су изменљиви делови (прокимен и Еванђеље) прилагођени дану у који се панихида служи.

ПОСЛЕДОВАЊЕ ПАНИХИДЕ (ПРВЕ СЕДМИЦЕ ПОСТА)

Бакон: Благослови, владико.

Јереј: Благословено Царство Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Псалам 90

Који живи у помоћи Вишњег, под кровом Бога Небескога настаниће се.
Сачувај ме, Госйоде.

Рећи ће Господу: Заступник мој јеси Ти, и уточиште моје, Бог мој, и уздаћу се у Њега. *Сачувај ме, Госйоде.*

Јер ће он избавити од замке ловачке и од речи метежне. *Сачувај ме, Госйоде.*

Плећима својим заклониће те и под крилима Његовим надаћеш се; као оружјем окружиће те истина Његова. *Сачувај ме, Госйоде.*

Нећеш се бојати страха ноћнога, од стреле која лети по дану, од ствари која проходи у тами, од сусрета и демона подневнога. *Сачувај ме, Госйоде.*

Пашће поред тебе хиљада, и десет хиљада с десне стране теби, а тебе се неће дотаћи. *Сачувај ме, Госйоде.*

Ипак ћеш очима својим сагледати, и расплату грешника видећеш. *Сачувај ме, Госйоде.*

Јер си Ти, Господе, надање моје; Вишњег си поставио за уточиште своје. *Сачувај ме, Госйоде.*

¹¹ Фундулис, *op. cit.*, 19–36.

¹² Псалми су наведени према преводу *Псалтира* епископа Атанасија (Јевтића).

Неће те зло дотаћи и ударац се неће приближити стану твоме. *Сачувај ме, Госйоде.*

Јер ће анђелима својим заповедити за тебе, да те сачувају на свим путевима твојим. *Сачувај ме, Госйоде.*

На руке ће те узети, да се не спотакне нога твоја о камен. *Сачувај ме, Госйоде.*

На аспиду и змију отровну наступаћеш, и згазићеш лава и змаја. *Сачувај ме, Госйоде.*

Јер се на Мене поуздао, и избавићу га; покрићу га, јер је познао Име Моје. *Сачувај ме, Госйоде.*

Призваће ме и услишићу га; са њиме ћу бити у невољи, избавићу га и прославићу га. *Сачувај ме, Госйоде.*

Дугим данима испунићу га и показаћу му спасење Моје. *Сачувај ме, Госйоде.*

Вишњег а си поставио за уточиште своје. *Сачувај ме, Госйоде.*

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу. *Сачувај ме, Госйоде.*

И сада и увек и у векове векова. Амин. *Сачувај ме, Госйоде.*

СКУП ПРВОГ АНТИФОНА

Бакон: Мирну или велику јекћенију

У миру Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За вишњи мир и спасење душа наших Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За мир свега света, за непоколебљивост светих Божијих Цркава и сједињење свих Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За свети дом овај и за оне који са вером, побожношћу и страхом Божијим улазе у њега Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За епископа (или архиепископа) нашега (име), за часно презвитерство, у Христу ђаконство, за сав клир и верни народ Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

[*Бакон:* За најблагочестивије и богочуване цареve наше, за сав двор и војску њихову Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За помоћ у борби и покорее под ноге њихове сваког непријатеља и противника Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.]

Бакон: За град овај, сваки град, крај и оне који са вером живе у њима Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За благорастворење ваздуха, за изобиље плодова земаљских и времена мирна Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: За оне који плове, за путнике, болеснике, паћенике, сужње и за њихово спасење Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Да се избавимо од сваке невоље, гнева, опасности и нужности, Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Поменувши пресвету, пречисту, преблагословену, славну Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију са свима Светима, сами себе и једни друге и сав живот свој Христу Богу предајмо.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: Молићу њвог анђифона

Ми који смо се током данашњега дана умозрењем наслађивали величанственим делом творевине Твоје, Господе, и њоме, преудивљени, прослављали Тебе, саздатеља свега и творца ненадмашних чудеса; и сада, при његовом заласку, достојно Ти хвалу приносимо, спознајући промисао велике Твоје премудрости, јер си простро таму и настаде ноћ која људима трудним доноси одмор, а зверима пут до хране; и са пророком Ти кличемо: „Како су величанствена дела Твоја, Господе! Све си премудрошћу створио.“ Молимо Те пак, човекољубиви Владико, Сунце правде, не заходи са нас у разгневнојности због наших грехова, него нас заувек обасјавај светлошћу Твоје благодати, да бисмо дању и ноћу прослављали Твоје неизмерно величанство.

(Возглас) Јер Теби приличи свака слава, част и поклоњење, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Први антифон, гл. 1, Пс 119

Ка Господу, кад ме снађе невоља, завапих, и услиши ме.

Као милосрдан, Господе,* сажали се на народ Твој,* као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

Господе, избави душу моју од уста неправедних и од језика лажљивога.

Као милосрдан, Господе,* сажали се на народ Твој,* као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

Шта ће ти се дати и шта ће ти се додати према језику подмукломе?

Као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

Стреле моћнога су наоштрене као угљевље пустињско.

Као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

Авај мени! Јер се боравак мој продужи, настаних се у насељима Кидарским.

Као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

Дуго борављаше душа моја.

Као милосрдан, Господе,* сажали се на народ Твој,* као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

Са мрзитељима мира бејах миран; када им говорих, нападаху ме залуду.

Као милосрдан, Господе,* сажали се на народ Твој,* као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу.

Као милосрдан, Господе,* сажали се на народ Твој,* као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

И сада и увек и у векове векова. Амин.

Као милосрдан, Господе,* сажали се на народ Твој,* као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

(Поново) Као милосрдан, Господе,* сажали се на народ Твој,* као дуготрпељив, примири* и спаси нас.

СКУП ДРУГОГ АНТИФОНА

Бакон: *Малу јекѿенију*

Опет и опет у миру Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу Твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Поменувши пресвету, пречисту, преблагословену, славну Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију са свима Светима, сами себе и једни друге и сав живот свој Христу Богу предајмо.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: *Молићу другог антифона*

Тебе, вечну и незалазну светлост, Боже наш, у коме нема промене или трага измене, певајући у ово доба ноћи, молимо: удостој нас да стражимо телесним очима и да помисли разума нашега созерцавају славу Твоју, и не дај да нас никаква сањивост душе заостала у нама лиши духовнога зова у радости Теби и исповедању, већ да бисмо, у псалмима, и химнама, и песмама духовним, певајући у срцима нашим и уснама нашим Теби, Богу, задобили од Тебе спасење, и да бисмо се гласом оних који торжествују на небесима удостојили вечног наслађивања.

(Возглас) Јер се освети и прослави пречасно и величанствено име Твоје, Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Други антифон, гл. 6, Пс 120

Подигох очи своје на планине, одакле ће доћи помоћ моја.

Двери милосрђа* отвори нам,* благословена Богородице;* ми који се у Тебе надамо* да не пропаднемо,* но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти спасање* рода хришћана.

Помоћ је моја од Господа, Створитеља неба и земље.

Двери милосрђа* отвори нам,* благословена Богородице;* ми који се у Тебе надамо* да не пропаднемо,* но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти спасање* рода хришћана.

Не дај ноzi твојој да се спотиче, нити ће задремати чувар твој.

Но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти спасање* рода хришћана.

Гле, неће задремати нити ће заспати чувар Израилев.

Но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти спасање* рода хришћана.

Господ ће те сачувати, Господ је покров твој на десној руци твојој.

Но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти спасање* рода хришћана.

Дању те сунце неће опећи, нити месец ноћу.

Но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти спасање* рода хришћана.

Господ ће те сачувати од сваког зла, сачуваће душу твоју Господ.

Двери милосрђа* отвори нам,* благословена Богородице,* ми који се у Тебе надамо* да не пројаднемо,* но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти сјасење* рода хришћана.

Господ ће сачувати улазак твој, и излазак твој, од сада и довека.

Двери милосрђа* отвори нам,* благословена Богородице,* ми који се у Тебе надамо* да не пројаднемо,* но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти сјасење* рода хришћана.

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу.

Двери милосрђа* отвори нам,* благословена Богородице,* ми који се у Тебе надамо* да не пројаднемо,* но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти сјасење* рода хришћана.

И сада и увек и у векове векова. Амин.

Двери милосрђа* отвори нам,* благословена Богородице,* ми који се у Тебе надамо* да не пројаднемо,* но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти сјасење* рода хришћана.

(Поново) Двери милосрђа* отвори нам,* благословена Богородице,* ми који се у Тебе надамо* да не пројаднемо,* но да се Тобом избавимо од беда,* јер си Ти сјасење* рода хришћана.

СКУП ТРЕЋЕГ АНТИФОНА

Бакон: Малу јектенију

Опет и опет у миру Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Заштити, спаси, помилуј и сачувај нас, Боже, благодаћу Твојом.

Народ: Господе, помилуј.

Бакон: Поменувши пресвету, пречисту, преблагословену, славну Владичицу нашу Богородицу и Приснодјеву Марију са свима Светима, сами себе и једни друге и сав живот свој Христу Богу предајмо.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: Молићу трећег антифона

Боже, Ти који примаш неуспављиво и непрестано славословље од небеских бестелесних и умних сила у којих нема светлости тварне, већ им је вечно озарење Твоја неприступна слава, и којима се дарује неограничено освећење у служењу Теби, погледај на нашу смиреност и прими од нас ноћно хвалопоја-

ње које Ти приносимо подражавајући, по мери људске слабости, наднебесна умна бића. Не гледај на оно што је недостојно у нашим животима, већ на неизмерљиву Твоју доброту којом си нас привео из небића и као бића нас чуваш, и на миомирис Твоје похвале којом си нас надахнуо Светим Твојим Писмима, на похвалу Теби, једином светом, и неизрецивом и непојмљивом саздатељу и владици свега, Теби којег клањајући се прослављамо, молећи се за избављење од таме греховне и за бесконачно блаженство у светлости лица Твога.

(Возглас) Јер је Твоја моћ и Твоје је царство и сила и слава, Оца и Сина и Светога Духа, и сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Трећи антифон, гл. 6, Пс 121

За време појања овог антифона јереј кади прво жртвеник (олтар), затим храм и народ, по обичају, док ђакон прелазе носећи ујалењу свећу.

Обрадовах се онима који ми рекоше: У дом Господњи пођимо!

Помилуј нас, Господе,* помилуј нас,* јер, немајући никаквога оправдања,* ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Стојаху ноге наше на вратима твојим, Јерусалиме.

Помилуј нас, Господе,* помилуј нас,* јер, немајући никаквога оправдања,* ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Јерусалим је зидан као град, сливен у једну зграду.

Ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Јер тамо изађоше племена, племена Господња, сведочанство Израилјево, да се исповедају имену Господњем.

Ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Јер тамо су постављени престоли за суд, престоли у дому Давидовом.

Ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Тражите оно што је за мир Јерусалимов, и изобиле онима који те љубе.

Ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Нека буде мир у тврђави твојој, и изобиле у кулама твојим.

Ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Ради браће моје и ближњих мојих говорих мир за тебе.

Помилуј нас, Господе,* помилуј нас,* јер, немајући никаквога оправдања,* ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Ради дома Господа Бога нашег исках добра теби.

Помилуј нас, Господе,* помилуј нас,* јер, немајући никаквога оправдања,* ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу.

Помилуј нас, Господе,* помилуј нас,* јер, немајући никаквога оправдања,* ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

И сада и увек и у векове векова. Амин.

Помилуј нас, Господе,* помилуј нас,* јер, немајући никаквога оправдања,* ово Ти мољење, као владици,* грешни приносимо:* помилуј нас.

Овде се одмах наставаља пјевање 50. псалма.

Помилуј ме, Боже, по великој милости Својој, и по обиљу милосрђа Свога очисти безакоње моје. Милостиви Господе, помилуј ме.

Опери ме добро од безакоња мога и од греха очисти ме. Милостиви Господе, помилуј ме.

Јер безакоње моје ја знам и грех је мој стално преда мном. Милостиви Господе, помилуј ме.

Теби јединоме сагреших и зло пред Тобом учиних. Милостиви Господе, помилуј ме.

Да се оправдаш у речима Својим и победиш када Ти суде. Милостиви Господе, помилуј ме.

Где, у безакоњима се зачех и у гресима роди ме мати моја. Милостиви Господе, помилуј ме.

Где, истину љубиш, и јављаш ми непознатости и тајне мудрости Твоје. Милостиви Господе, помилуј ме.

Покропи ме исопом, и очистићу се; опери ме, и бићу белји од снега. Милостиви Господе, помилуј ме.

Дај ми да слушам радост и весеље, да се обрадују кости потрвене. Милостиви Господе, помилуј ме.

Одврати лице Твоје од грехова мојих и сва безакоња моја очисти. Милостиви Господе, помилуј ме.

Срце чисто сздај у мени, Боже, и Дух прав обнови у утроби мојој. Милостиви Господе, помилуј ме.

Не одбаци ме од лица Твога, и Духа Твога Светога не одузми од мене. Милостиви Господе, помилуј ме.

Дај ми радост спасења Твога, и Духом владалачким утврди ме. Милостиви Господе, помилуј ме.

Научићу безаконике путевима Твојим и безбожници ће се обратити к Теби. Милостиви Господе, помилуј ме.

Избави ме од крви, Боже, Боже спасења мога, обрадоваће се језик мој правди Твојој. Милостиви Господе, помилуј ме.

Господе, отвори усне моје, и уста моја казиваће хвалу Твоју. Милостиви Господе, помилуј ме.

Јер, да си хтео жртве, ја бих Ти принео; за жртве спаљенице не мариш. Милостиви Господе, помилуј ме.

Жртва је Богу дух скрушен; срце скрушено и унижено Бог неће одбацити. Милостиви Господе, помилуј ме.

По благовољењу Своме, Господе, чини добро Сиону, и нека се подигну зидови јерусалимски. Милостиви Господе, помилуј ме.

Тада ћеш благоволети жртву правде, приносе и жртве свеспаљенице, тада ће принети на жртвеник Твој теоце. Милостиви Господе, помилуј ме.

Слава Оцу и Сину и Светоме Духу. Милостиви Господе, помилуј нас.

И сада и увек и у векове векова. Амин. Милостиви Господе, помилуј нас.

(Поново) Помилуј нас, Господе,* њомилуј нас,* јер, немајући никаквога ојравадања,* ово Ти мољење, као владици,* грешни њриносномо.* њомилуј нас.

ЕВАНЂЕЉЕ

Народ: Први њрокимен

Господ ће дати народу своме снагу *(двајуџи)*.

Сџих: Принесиџе Госџоду, синови Божџији.

Господ ће дати народу своме снагу.

Ђакон: Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Јереј: Јер си свет, Боже наш, и у светима почиваш и Теби славу узносимо, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Други њрокимен, гл. 2.

Све што дише нека хвали Господа *(двајуџи)*.

Сџих: Хвалиџе Бога у светиџма Његовим, хвалиџе га у џврђи силе Његове.

Све што дише нека хвали Господа.

Бакон: И да се удостојимо слушања Светог Еванђеља, Господа Бога молимо.

Народ: Господе, помилуј (*иријуџи*).

Бакон: Премудрост! Усправљени стојмо да слушамо Свето Еванђеље.

Јереј: Мир свима.

Народ: И духу твоме.

Јереј: Читање Светога Еванђеља по Матеју.

Бакон: Пазимо!

Народ: Слава Теби, Господе, слава Теби.

Јереј чита Еванђеље

Народ: Слава Теби, Господе, слава Теби.

БЕСТЕЛЕСНА ПРИРОДА

Народ: Бестелесна природа, херувими,* неућутним Те химнама славослове.

Шестокрила жива бића, серафими,* непрестаним гласима Те преузносе.

И ангелска сва војска* трисветим Те песмама похваљује.

Јер пре свих јеси сушти Отац* и сабеспочетнога имаш Твојега Сина.

И који равночасног носиш Духа живота,* Тројицу јављаш неразделиву.

Пресвета Дјево, Мати Божија,* и ви самовици и служитељи Логоса.

Пророка и мученика сви хорови,* који као бесмртан имате живот.

За све молит се усрдно,* јер смо сви у бедама.

Да избављени од прелести лукавога,* ангелску запевамо песму.

Свети, свети, свети, трисвети Боже,* помилуј и спаси нас, амин.

Народ: Господе, помилуј (*иријуџи*).

Господе, помилуј (*четрдесет иуџа*).

Бакон: Још се молимо да Господ Бог улиши глас мољења нас, грешних, и да нас помилује.

Народ: Господе, помилуј (*иријуџи*).

Бакон: Господу се помолимо.

Народ: Господе, помилуј.

Јереј: *Молийву оийусџа*

Владико сведржитељу, непостижни, светлначална и непојмљива суштина, јединородне и ипостасне Твоје Премудрости Оче, животворнога и све-моћнога Духа показатељу, који због благоутробног милосрђа и неисказиве

благости ниси презрео људску природу обузету тамом греха, већ си нас обасјао божанским светилима свештених Твојих учења кроз закон и пророке, и на крају си благоволео послати нам само истинито и неприступачно Сунце правде, јединородног Сина Твог, да нам телом засија и да нас води ка сјају светлости Твоје. Нека буду уши Твоје пажљиве за глас мољења наших и даруј нам да нам у бодрости и разборитости душе прође сва ова ноћ, нама који ишчекујемо дан Христа Твога и Бога нашега, судије свих, да нас не би затекао како лежимо или успаване, већ будне и бодре у вршењу заповести Његових, и да бисмо ушли у радост самога Господа, где нема ни бола, ни жалости, ни уздаха, где је боравиште свих који Ти се радују.

(Возглас) Јер си благ и човекољубив Бог, и Теби славу уносимо, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

ГЛАВОПРЕКЛОЊЕЊЕ — ОТПУСТ

Јереј: Мир свима.

Народ: И духу твоме.

Бакон: Главе своје Господу приклонимо.

Народ: Теби, Господе.

Јереј: *Молитву главопреклоњења (према народу)*

Господе Боже наш, управи срца наша на послушање Твојих божанских заповести и одврати очи помисли наших да се не бисмо везивали за светску таптину, него их удостој да свагда устремљено гледају лепоту славе Твоје.

(Возглас) Јер си Ти Бог наш, Бог који милује и спасава, и Теби славу уносимо, Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у векове векова.

Народ: Амин.

Бакон: У миру изиђимо.

РЕЗИМЕ

Панихида или *панихис* којом се аутор бави јесте последовање дневног круга парохиског — азматског типа. То је служба која се у византијском литургијском типу певала увече — на месту монашког повечерја, а чија је сврха била молитвено покриће целе ноћи. Одатле, највероватније, и потиче назив *панихида* (*свеноћно*). Попут других последовања дневног круга, и пани-

хида се првобитно служила свакодневно, док се у позној византијској епохи њено служење обављало само прве седмице Велике четрдесетнице. Најстарија сазнања о тој служби потичу из Барберинског молитвослова (Cod. Barberini gr. 336) из VIII века, док се подробнији опис самог поретка налази у Типику Велике Цркве из X века и код Симеона Солунског (XV век). Предочавајући податке сва три извора, аутор, уз одговарајуће коментаре, указује на историјски развој поретка панихиде и на крају пружа превод реконструкције последовања.

SUMMARY

Nenad S. Milošević

THE PANIHIDA

The *panihida* or *panihis*, thematized by the author, represents the continuation of the daily cycle of the parochial or *azmatik typikon*. This service was chanted in the Byzantine liturgical type. But it was chanted at night, in place of the minor monastic compline. Its purpose was to give prayerful coverage to the period of night. Hence, it most likely draws its name therefrom — *panihida* (of all night). Similarly to other continuations of the daily cycle, the *panihida* too was served on a daily basis. However, in the late Byzantine era, this service was conducted only during the first week of Great Lent. The oldest information about this service comes from the Barberini compendium of prayer (Cod. Barberini gr. 336), dating from the VIII century. Furtherstill, a more detailed description is to be found in the *Typikon* of the Great Church dating from the X century; also in Saint Simon of Thessalonika in the XV century. Offering insight into all three sources, aided by adequate commentary, the author refers to the historical development of the *panihida*. Finally, the author lays down a translation of the reconstruction of the *panihida*.